СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

# ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

*Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България*

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

**ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ**

Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ - Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Доц. д-р Тодор Кръстевич – Зам. ректор „Научноизследователска и проектна дейност“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

**ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ**

Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

**РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ**

**Председател:**
Проф. д-р Атанас Атанасов
**Членове:**
Проф. д-р Поля Ангелова
Проф. д-р Маргарита Богданова
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки

**НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ**
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

**ISBN 978-954-23-1815-6**

## СЪДЪРЖАНИЕ

### ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

Напълно автоматизирания луксозен комунизъм – опит за подмяна на идеологията с технология
**Проф. д.н. Борислав Борисов, докт. Дмитрий Лем .....7**

Бюджетно осигуряване на националната сигурност – състояние и тенденции за периода 2010 – 2019 г.
**Проф. д-р Андрей Захариев, ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Русалин Русалинов.....18**

За информационното общество в България – 30 години след началото на промените
**Проф. д-р Йордан Василев .....27**

Човешките ресурси в здравеопазването (2009-2019 г.)
**Доц. д-р Анастасия Марчева, гл. ас. Милена Владимирова.....35**

Реформата в българското данъчно облагане и икономиката в сянка
**Доц. д-р Валентин Милинов .....43**

Надзор върху застрахователната дейност в България в контекста на защитата на интересите на застрахованите
**Доц. д-р Венцислав Василев .....51**

Българската икономика преди и след 30 години: източници на растежа
**Доц. д-р Вера Пиримова .....58**

Глобализацията на съвременната икономика и мястото на България в нея
**Доц. д-р Людмил Несторов .....67**

Осигурително-технически аспекти на взаимовръзката „вход – изход“ през призмата на адекватността и еквивалентността на пенсионноосигурителната система в България
**Доц. д-р Пламен Йорданов, докт. Жанета Ангелова .....76**

Застраховането като възможност за осигуряване на допълнителен доход на хората в надработоспособна възраст
**Доц. д-р Румен Ерусалимов .....84**

Конвергенция на финанси и застраховане в България –
проявления, тенденции, възможности
**Доц. д-р Стоян Проданов.....93**

Анализ на показателите за капиталова адекватност на банките
в България през периода 2007 – 2018 г.
**Гл. ас. д-р Аглика Кънева .....102**

Еволюция на държавния надзор върху застрахователната
дейност в България
**Гл. ас. д-р Анелия Панева .....113**

30 години пазарна икономика в България: ефекти върху заетостта
**Гл. ас. д-р Елка Сярова.....121**

Оценка състоянието на задлъжнялостта в подсектор
„Местно самоуправление“
**Гл. ас. д-р Петко Ангелов, докт. Силвия Заркова.....129**

Развитие и усъвършенстване на институционалната структура
на пазара на труда в България
**Гл. ас. д-р Таня Илиева .....137**

Пъзел с изменчивостта – методология за тестване на БФБ
**Гл. ас. д-р Цвета н Павлов .....144**

Осигуряване в Универсален пенсионен фонд – състояние
и възможности
**Ас. д-р Йордан Йорданов.....153**

Инвестирането във ВЕЦ като важен възобновяем енергиен източник
в България
**Ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Мирослав Костадинов.....161**

Мястото на преките чуждестранни инвестиции
в българската икономика
**Ас. Елица Петкова.....168**

Парите – начален и краен стимулатор и ограничител на банковото
външнотърговско посредничество (Финансово-правни аспекти)
**Ас. Игнат Папазов .....177**

Стрес тестовете на българската банкова система в контекста
на регулаторните изисквания на Базел III
**Докт. Беатрис Любенова ..... 184**

Инвестиционните банки и ипотечните облигации
**Докт. Борислав Киров ..... 196**

Презастраховането като инструмент за управление на риска
**Докт. Вахан Бохосян ..... 205**

Отражение на петролните ценови шокове върху световната
икономика
**Докт. Даниел Тунчев ..... 211**

Българският модел на системата „бонус-малус" и поредното
предизвикателство пред застрахователните компании
**Докт. Михаела Монова ..... 220**

Проблеми и предизвикателства пред холдинговите дружества
в България
**Докт. Теодора Цветкова ..... 228**

## СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

Същност и възможности за счетоводно отчитане
на специализираните пенсионни резерви в пенсионноосигурителните
дружества
**Проф. д-р Атанас Атанасов ..... 239**

Съвременната агростатистика в България – началото
**Проф. д-р Поля Ангелова ..... 247**

Стандартизация на счетоводството в предприятията от публичния
сектор в Република България
**Доц. д-р Венцислав Вечев ..... 255**

Значими изменения в счетоводството в резултат на настъпилите
социално-икономически промени през последните 30 години
**Доц. д-р Галина Чиприянова ..... 261**

Структурните промени в българската икономика и влиянието им
върху външната търговия и икономическия растеж
**Доц. д-р Красимира Славева ..... 270**

Първи период в развитието на статистическия анализ
на „Отдалечени наблюдения“ ("OUTLIERS")
**Доц. д-р Любомир Иванов** ..... **281**

Оценка на достъпа до интернет в дейността на предприятията
**Доц. д-р Маргарита Шопова** ..... **288**

Стопански счетоводен анализ на ефективността и финансовата
стабилност на предприятието
**Доц. д-р Марко Тимчев** ..... **296**

Правни аспекти на трансферното ценообразуване при данъчно
облагане в Р България
**Доц. д-р Пенко Димитров** ..... **305**

Дуално или триално обучение по контролни дисциплини във висшето
образование – проблеми и предимства
**Доц. д-р Пепа Стойкова** ..... **313**

Сравнителен анализ на финансирането на висшето образование
в страните от Европейския съюз
**Доц. д-р Пламен Петков** ..... **324**

Предизвикателства пред одиторите в контекста на разширеното
докладване
**Доц. д-р Силвия Костова** ..... **333**

Оценката на риска при извадковото изучаване в одита
**Доц. д-р Стела Касабова** ..... **341**

Развитие на контрола върху акцизите през последните 30 години
**Гл. ас. д-р Жельо Желев** ..... **347**

Мрежов модел за пътуване в България с БДЖ при планиране
на маршрут за пътуване с прикачване
**Гл. ас. д-р Миглена Иванова** ..... **355**

Счетоводната професия в перспектива – умения и компетенции
**Гл. ас. д-р Радосвета Кръстева-Христова** ..... **364**

Оценка на икономическото сближаване между областите в България
**Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов** ..... **371**

Проблеми при прилагането на разширения критерий на Дики-Фулър
**Ас. д-р Евгени Овчинников .....379**

## МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Comparative Analysis of the Competitiveness of the Balkan Countries
**Prof., PhD Lyubcho Varamezov.....387**

Lean Management във висшето образование
**Проф. д-р Маргарита Богданова .....394**

Стратегическият маркетингов мениджмънт – перспектива
за развитие на туристическите бизнес организации в България
**Доц. д-р Ваня Григорова .....403**

Приложение на Big Data анализа за защита на информацията
**Доц. д-р Веселин Попов, доц. д-р Петя Емилова .....411**

Проблемът с текучеството на персонала в българските предприятия
**Доц. д-р Галина Захариева, докт. Дритон Сюлча.....419**

Управление на преживяванията на персонала – фактор
за организационно развитие
**Доц. д-р Ирена Емилова, гл. ас. д-р Милен Динков.....427**

Подобряване на отрасловата свързаност чрез изграждане
на железопътния участък по коридор № 9
**Доц. д-р Камен Петров, докт. Радослав Костев .....436**

Потенциал на индустриалния интернет за нещата за подобряване
на производствените процеси
**Доц. д-р Наталия Маринова .....445**

Професионалното обучение и особености на системата
за професионално образование и обучение
**Доц. д-р Христо Сирашки .....453**

Повишаване качеството на обслужване на клиенти чрез въвеждане
на нови технологии в търговията
**Гл. ас. д-р Венцислава Минкова.....465**

Предимства на гъвкавото управление на проекти и въздействието върху проектния риск
**Гл. ас. д-р Евелина Парашкевова.....473**

Социално-икономически промени - управленски аспекти
**Гл. ас. д-р Елена Йорданова .....481**

Приложение на web 2.0 технологиите за споделяне на научни изследвания, ресурси и резултати
**Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова.....487**

Съвременни предизвикателства пред управлението на регионалното развитие в Република България
**Гл. ас. д-р Методи Иванов.....495**

Маркетингови комуникации на българския бизнес в дигитална среда
**Гл. ас. д-р Мирослава Ценкова .....502**

Местното самоуправление в България – някои основни постановки
**Гл. ас. д-р Юлиян Господинов .....510**

Степен на интегрираност на приоритетите за интелигентна специализация в плановите документи
**Ас. д-р Мариела Стоянова .....518**

Концепция за многостепенно управление: възникване, развитие, перспективи
**Докт. Димитрина Проданова.....524**

Развитие на електронната търговия в България през последните 30 години
**Докт. Михаела Маркова.....533**

## ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

Устойчивост в развитието на туризма в националната бизнес среда
**Проф. д.ик.н. Таня Горчева .....543**

Българската индустрия – тридесет години по-късно
**Проф. д-р Анета Денева.....551**

Подпомагане на доходите на производителите от аграрния сектор
**Доц. д-р Виолета Блажева .....560**

Съвременни измерения на управлението на талантите
**Доц. д-р Искра Пантелеева ..... 566**

Значение на инфраструктурните коридори за регионалното икономическо развитие на България
**Доц. д-р Камен Петров ..... 574**

Изследване на възможностите за развитие на туристическа дестинация „Свищов“
**Доц. д-р Любка Илиева ..... 583**

Градско земеделие – алтернатива или необходимост
**Доц. д-р Марина Николова ..... 592**

Теоретико-приложни аспекти на мърчандайзинга в българската търговска практика
**Доц. д-р Петранка Мидова ..... 603**

Туристическите агенти, резервационните услуги на туроператорите и свързаните с тях дейности в България 30 години след началото на промените
**Доц. д-р Петя Иванова ..... 611**

Изследване необходимостта от придобиване на търговски умения по женско предприемачество
**Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Теодора Филипова ..... 618**

Бизнес среда и предприемаческа дейност на българските пивоварни предприятия
**Доц. д-р Сергей Найденов ..... 626**

Атрибутивно анализиране на асортиментното разнообразие в точките на продажби
**Доц. д-р Симеонка Петрова ..... 634**

Периодът на прехода – 30 години растеж на регионалните дисбаланси
**Доц. д-р Тихомир Личев ..... 642**

Социална работа и социално предприемачество
**Гл. ас. д-р Ваня Ганева ..... 652**

Анализ на сезонността в търговията
**Гл. ас. д-р Венцислав Перков ..... 660**

Разкриване на нефинансова информация от големите български държавни предприятия
**Гл. ас. д-р Емил Николов ..... 667**

Подходи за управление на риска в търговските предприятия
**Гл. ас. д-р Зоя Иванова ..... 676**

Проблеми и предизвикателства пред развитието на туризма в България
**Гл. ас. д-р Любомира Тодорова ..... 684**

Развитие на туристическа дестинация България като част от интернационалния туристически пазар
**Гл. ас. д-р Павлин Павлов ..... 690**

Анализ на предприемаческите нагласи в България
**Ас. д-р Ивайло Костов ..... 698**

Устойчиво развитие на българската индустрия
**Докт. Айтен Сабри ..... 706**

Значение на пътната инфраструктура като фактор за подобряване състоянието на горскостопанските предприятия
**Докт. Руслан Коларов ..... 714**

Анализ на възможни решения за преодоляване на височинните ограничения и ограниченията в газенето през канала море-езеро за по-големи плавателни съдове създавани от Аспарухов мост
**Инж. Дойчин Ников, Красимира Вангелова ..... 722**

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

**ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ**

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

*Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България*

**ISBN 978-954-23-1815-6**

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

740

# МЯСТОТО НА ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА

**Асист. Елица Петкова**
„Обща теория на икономиката”,
СА „Д. А. Ценов” – Свищов,
e.petkova@uni-svishtov.bg

***Резюме:*** *Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) са един от основните канали за интеграция на националните икономики в световното и европейското икономическо пространство. ПЧИ са важен източник на капитали, влияят благоприятно върху заетостта, иновационната дейност, конкурентоспособността и икономическата активност. Тяхното съществено присъствие в българската икономика е предпоставка за влиянието им върху икономическото развитие на страната.*

***Ключови думи****: преки чуждестранни инвестиции, икономическо развитие, икономическа трансформация, приватизация.*

JEL: *F21, F41.*

# THE PLACE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE BULGARIAN ECONOMY

**Elitsa Petkova, assistant,**
Department of General Economic Theory,
D. A. Tsenov Academy of Economics - Svishtov,
e.petkova@uni-svishtov.bg

***Abstract:*** *Foreign direct investment (FDI) is one of the main channels for integrating national economies into the global and European economic space. FDI is an important source of capital, it has a favourable impact on employment, innovation, competitiveness and economic activity. The significant presence FDI in the Bulgarian economy is a prerequisite for their strong influence on the economic development of the country.*

***Key words:*** *foreign direct investment, economic development, economic transformation, privatization.*

*JEL: F21, F41.*

## Въведение

Началото на 90-те години на XX в. е белязано от дълбоки промени в политическата и икономическата сфера на редица райони в Европа, като разпадането на Източния блок и СССР, на Съюзна Република Югославия, създаването на ЕС на основата на Европейската икономическа общност. Тези промени създават различни условия за международното движение на стоки и услуги, а заедно с това и на производствени фактори. Те налагат нови нива на производствена ефективност и променят движещите сили на икономическото развитие в Европа.

България става част от тези процеси и във връзка с това тя поема по нов път на развитие, който налага необходимост от преструктуриране на нейната икономика. Това поставя редица предизвикателства пред икономическата политика на национално и корпоративно равнище. Основните проблеми са свързани, от една страна, с осигуряването на необходимия финансов ресурс, който да подпомогне прехода от планово към пазарно ориентирано стопанство, а от друга – с повишаването на конкурентоспособността на местните предприятия, за да могат да отговорят на повишените изисквания и конкурентния натиск на чуждестранния пазар.

Именно тук се откроява ролята на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ), които са източник на необходимия капитал за трансформиращата се българска икономика. Освен чисто финансовия ефект, който имат, ПЧИ спомагат за обновяването на технико-икономическата база на производството чрез трансфер на нови технологии, успешни организационно-управленски практики и чрез инвестиции в човешки капитал. Тези условия са фактор за повишаване на ефективността и производителността на националното производство, а следователно и предпоставка за повишаване на конкурентните предимства на компаниите. Повишаването на конкурентоспособността на икономиката, от своя страна, е фактор за постигане на стабилен и устойчив икономически растеж.

## Преките чуждестранни инвестиции в българската икономика

Първите години на прехода в България са белязани от редица трудности – невъзможност за обслужване на външния дълг, спад в БВП, финансова нестабилност, отсъствие на условия и умения за правене на

бизнес в новите реалности. Реформата се осъществява бавно, а завишената степен на риск, корупцията и липсата на подходяща инфраструктура, и на доверие в политическата и икономическата система стават предпоставка за ниските нива на внесените капитали под формата на преки чуждестранни инвестиции.[1] В същото време притокът на чуждестранни капитали е важен фактор за развитието на трансформиращата се българска икономика. Те способстват за формирането на пазарното стопанство и неговите структури и са предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на българската икономика чрез преноса на нови и успешни технологии, споделянето на опит, знания и умения за организацията и управлението на производството, за квалификацията и преквалификацията на работната ръка.

В тази връзка правителството предприема курс към либерализацията на икономическите отношения и прилага стимулираща макроикономическа политика спрямо чуждестранните инвеститори, тъй като това са едни от най-важните условия за привличане на ПЧИ. В резултат на това още в първите години на прехода, на чуждестранните инвеститори са предоставени преференции като освобождаване от плащането на мито за внесените капиталови активи (машини и съоръжения) за производство на стоки за износ, възможност за репатриране на печалбата и др. В същото време не са поставени изисквания за реинвестиране на печалбата, за инвестиции в местна инфраструктура, за създаване на работни места и други мероприятия, които биха повлияли положително върху икономическото и социално развитие на страната. Тази политика крие рискове от привличане на неподходящи за българските интереси инвеститори и създаване на монополно положение на отделни предприятия в една все още неформирана пазарна икономка. В тези условия би било по-подходящо да се предоставят преференции на инвеститорите, но те да са обвързани с размера на инвестицията или отрасъла, в който тя се осъществява.

Трябва да се отбележи, че в първите години на прехода притокът на чуждестранни капитали е основно по линия на приватизацията на държавните предприятия. През 1997 г. в България на тях се падат около 70% от общия обем ПЧИ, като те са предимно в промишления сектор. (UNCTAD, 1998, p. 275)

Приватизацията в България, обаче протича бавно, а това поддържа високата неефективност на икономиката. Реално приватизацията започва през 1993 г., като сключените сделки през същата година са

[1] За първите пет години на прехода делът на акумулираните чужди капитали под формата на ПЧИ (FDI Stock) в България е средно под 5 % от БВП. (United Nations)

само 63 на брой. Въпреки че до края на десетилетието, тя набира скорост, осъществените приватизационни сделки от чуждестранни инвеститори през 1993-2004 г. са само 162, което е малко над 3% от общия им брой (5 174) за периода. (Национален статистически институт, 2005, стр. 3, 8) Това е логично предвид трудностите и неяснотите, съпътстващи прехода и кризата в България от 1996-1997 г., които многократно повишават степента на риск на капиталовите вложения. Неуредиците в нормативната уредба и несигурността по отношение на възможностите за раздържавяване на предприятия в страната оказват допълнително възпиращо въздействие върху желанието на чуждестранните инвеститори да придобият или да се слеят с българска компания. Към това могат да се добавят и ограниченията по отношение на достъпа на чуждестранните инвеститори до стратегически за страната сфери като електричеството и телекомуникациите, банковите и застрахователните услуги и др. (ЗАКОН за преобразуване и приватизация на държавни и общински предприятия, 1992)

До 1996 г. притокът на ПЧИ към страната е незначителен и не бележи сериозен растеж на годишна база, въпреки че за периода 1990-1996 г. показателят се е увеличил 26,2 пъти. (Виж Фигура 1) Причините за това вече бяха споменати – бавната икономическа реформа, неясните правила на приватизационния процес, несигурността в политическата и икономическата система.

В следствие от постигнатата, чрез въвеждането на Валутен борд, финансова стабилизация, както и поради перспективата за членство на България в Европейския съюз, след 1997 г. се наблюдава по-съществено нарастване на ПЧИ. Промените в нормативната уредба и приетият през 1997 г. Закон за чуждестранните инвестиции също оказват положително влияние върху динамиката на ПЧИ. Новият закон за чуждестранните инвестиции налага националния режим за третиране на чуждестранните инвеститори като им предоставя същите права при осъществяването на стопанска дейност както на българските инвеститори. В същото време се определят и преференциални условия за инвестициите, които отговарят на определени критерии. (Закон за чуждестранните инвестиции, 1997, стр. 4) Тези условия доведоха до трайно нарастване на ПЧИ, които през 2000 г. достигнаха пикови стойности от малко над 1 млрд. долара от началото на прехода.

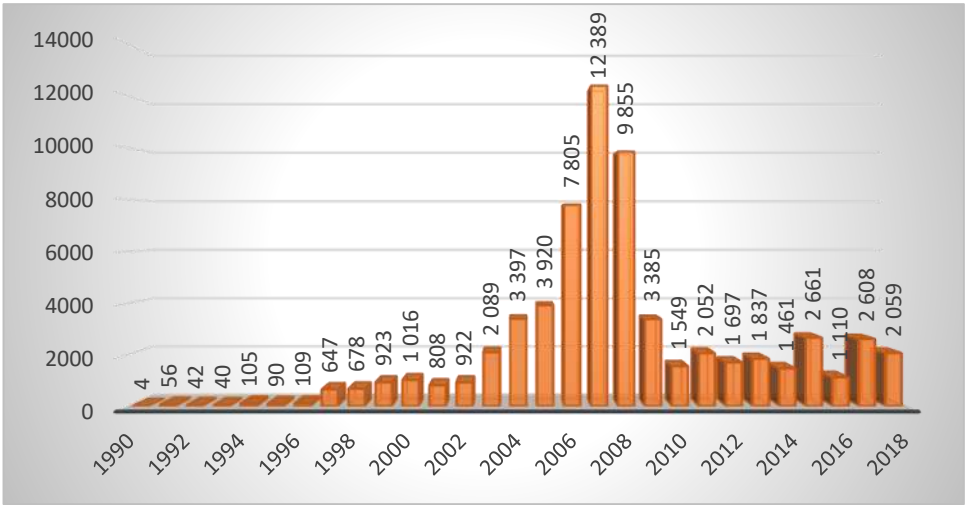


*Фигура 1. Преки чуждестранни инвестиции към България за периода 1990-2018 г. (млн. долара)*[2]

През следващите години настъпват значителни промени, които оказват благоприятно влияние върху притока на ПЧИ. През 2002 г. е приет Закона за приватизация и следприватизационен контрол, което заедно с последвалите изменения и допълнения в него доведе до ускоряване на приватизационния процес. През 2004 г. Законът за чуждестранните инвестиции е преименуван и допълнен няколко пъти, като в него вече се наблюдава един селективен подход по отношение на чуждестранните инвеститори. Определени са условия, на които трябва да отговаря чуждестранната инвестиция, за да се ползва от насърчителните мерки, предвидени в закона. Насърчаването на инвестициите в по-изостаналите райони на страната, с по-висока безработица е приоритет. (Закон за насърчаване на инвестициите, 2004)

Подобрената бизнес среда, ускорената приватизация и предстоящото членство на страната в ЕС стават причина за съществено нарастване на ПЧИ през следващите години, от 2003 г. до 2007 г. През 2006 г. увеличението на внесените преки инвестиции е почти двойно (99,3%), в сравнение с предходната година. През 2007 г. е регистриран рекорден размер на потока на ПЧИ за целия разглеждан период (1990-2018 г.) в размер на 12,4 млрд. долара. Трябва да се отбележи, че този период съвпада със засилена икономическа активност и на глобално равнище.

[2] Източник на данните: (UNCTAD, 2019)

Световната икономическа и финансова криза от 2008 г. обаче прекъсва тази възходяща тенденция в притока на ПЧИ към страната. ПЧИ намаляват с 20.5% в сравнение с 2007 г. През 2009 г. внесените преки инвестиции към България намаляват още повече – с 65,6% на годишна база и с 72,7% спрямо 2007 г. Причина за това сериозно понижаване на преките инвестиции от чужбина се крие основно в тяхната отраслова структура. В периода преди кризата ПЧИ са насочени предимно в областта на операциите с недвижими имоти, финансовите услуги, търговията и промишленото производство, на които се падат съответно по около ¼, 1/5, 1/6 и 1/6 от ПЧИ в страната[3], а това са едни от отраслите, които бяха най-силно засегнати от глобалната криза през 2008-2009 г. (Пиримова & Сотирова, 2018)

През следващите девет години от анализирания период потокът на ПЧИ се колебае между 1 млрд. и 2 млрд. долара, като само през 2015 г. и 2017 г. той достига 2,6 млрд. долара. Въпреки това размерът на натрупаните капитали под формата на преки инвестиции в страната е значителен. Виж Фигура 2.

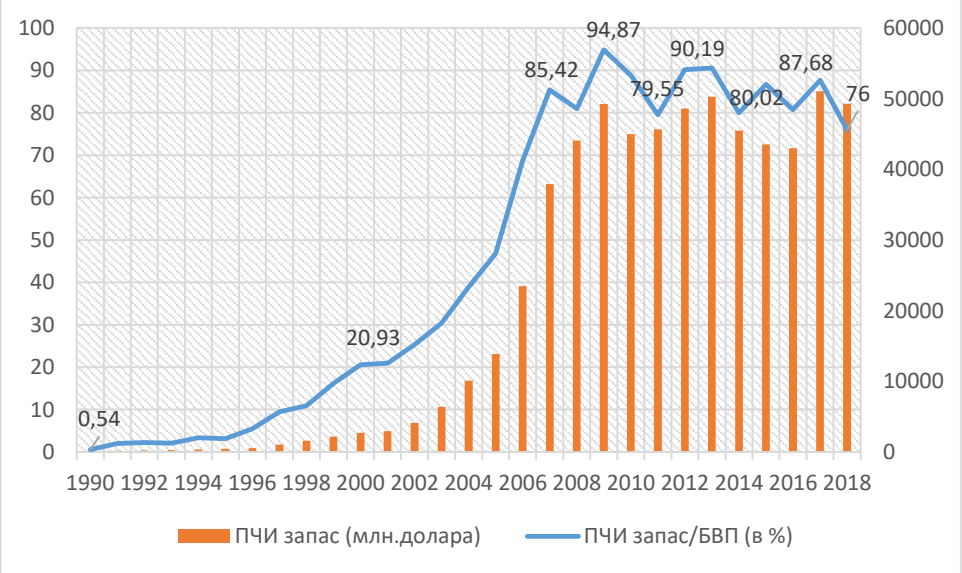


*Фигура 2. Абсолютен и относителен размер (спрямо БВП) на акумулираните ПЧИ в България за периода 1990-2018 г.*[4]

[3] Собствени изчисления въз основа на данните за потока на ПЧИ към България по икономически отрасъл. (Българска народна банка, н.д.)

[4] Източник на данните: (UNCTAD, 2019)

До 2018 г. включително акумулираните ПЧИ в България са на стойност 49,3 млрд. долара, което е 76% от стойността на БВП през същата година. (UNCTAD, 2019) Въпреки че за последните десет години, период, който включва световната финансова и икономическа криза, акумулираните чуждестранни инвестиции като процент от БВП са били повече – средно 85,5%, отново може да се отчете същественото присъствие на чуждестранни капитали в българската икономика.5 (Виж Фигура 2) Това разкрива степента на зависимост на България от чуждестранните капиталови потоци и е показателно за силния потенциал за влияние на ПЧИ върху икономическите процеси в страната.

**Заключение**

Въз основа на направения анализ може да се обобщи, че навлизането на ПЧИ в българската икономика в първите години на прехода е бавно. От една страна това се дължи на бавната реформа, закъснялата приватизация, слабата нормативна база по отношение на приватизацията и ПЧИ, несигурността в политическата система, хиперинфлацията и кризата в българската икономика през 1996-1997 г. Освен това, като се има предвид и че влагането на чуждестранни средства в приватизацията е насочено към преструктурирането на неефективните предприятия, то резултатът от чуждестранните инвестиции не може да се очаква в кратък срок. Това дава основание да се заключи, че влиянието на ПЧИ върху българската икономика в годините на преход не е недостатъчно силно изразено.

Едва след 2003 г. е привлечен по-голям обем ПЧИ, за да се стигне, през 2007 г., до рекордните за страната стойности от 12 млрд. долара. Следва съществено понижение на обема на внесените капитали под формата на ПЧИ след 2008 г. в резултат от световната финансова и

[5] В подкрепа на твърдението, че акумулираните ПЧИ в България като процент от БВП са значителни са сравнителните данни за същия показател за страните, които са част от ЕС, и които през последните 30 години са преминали през икономическа трансформация и преход към пазарно-ориентирано стопанство. Това са Естония, Латвия, Литва, Полша, Румъния, Словакия, Словения, Унгария, Хърватска и Чехия. Всички те са акумулирали значително по-малък размер ПЧИ, измерен като процент от БВП. При това, пет от тях (Латвия, Литва, Полша, Румъния и Словения) са натрупали средно за последните десет години ПЧИ под 50% от брутния им вътрешен продукт. Сред посочените страни се откроява единствено Естония, която средно за последните десет години е натрупала чуждестранни капитали под формата на ПЧИ в размер на 82,4 % от брутния й вътрешен продукт. (UNCTAD, 2019)

икономическа криза. Все пак, към днешна дата, запасът от чуждестранни капитали под формата на ПЧИ в страната е значителен. Това е основание да се заключи, че чуждестранните инвестиции вече имат потенциал за влияние върху икономическото развитие на България.

В същото време нормативната уредба по отношение на ПЧИ се създава и променя бавно с оглед присъствието на ПЧИ в страната. Едва след 2007 г. икономическата политика започва да синхронизира своите приоритети с правната регламентация по отношение на ПЧИ. Първоначално тя започва с пълна липса на критерии за привличане на инвестиции, които действително да подпомогнат развитието на българската икономика и да способстват за постигането на нейните цели. преминава през националното третиране на чуждестранните инвеститори, което създава условия за равнопоставеност на инвеститорите, повишава сигурността и автоматично създава баланс между отвореността на икономиката и националните интереси. На по-късен етап се възприема селективният подход във връзка с приоритетните за страната цели. В крайна сметка ПЧИ допринасят за провеждането на необходимите институционални и регулаторни реформи, които са дългосрочна основа за устойчивост на икономическото развитие.

Въпросът до каква степен страната е успяла и успява да се възползва от присъствието на чуждестранните капитали за трансформиране на нейната икономика, за подпомагане на икономическото й възстановяване след кризата от 2008-2009 г. и за постигането на устойчив икономически растеж остава отворен за по-нататъшни разработки.

**Литература**

Пиримова, В., & Сотирова, Е. (2018). Секторно-отраслова кризисна неустойчивост и възобновяване на растежа в българската икономика. *Икономически и социални алтернативи*(2), 5-19.

Държавен вестник. (8 Май 1992 г.). ЗАКОН за преобразуване и приватизация на държавни и общински предприятия.

Държавен вестник. (24 Октомври 1997 г.). Закон за чуждестранните инвестиции. (97).

Държавен вестник. (4 Май 2004 г.). Закон за насърчаване на инвестициите. (37).

Българска народна банка. (n.d.). *Статистика*. Retrieved from Българска народна банка: http://www.bnb.bg

Национален статистически институт. (2005, 12 13). ПРИВАТИЗАЦИЯТА В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (към 32.12.2004 г.). Република България.

UNCTAD. (2019, August 16). *DataCenter*. Retrieved from UNCTADStat: https://unctadstat.unctad.org

United Nations. (1998). *UNCTAD*. Retrieved from World Investment Report: https://unctad.org/en/pages/PublicationArchive.aspx?publicationid=650

United Nations. (n.d.). *Data Center*. Retrieved from UnctadStat: https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740